

JUDEHAT SOM ANTISIONISM

Svensk debatt och Israel

från Bernadotte 1948 till Libanon 1982

RECENSIONSARTIKEL

Henrik Bachner, *Återkomsten. Antisemitism i Sverige efter 1945.*
(Stockholm: Natur och Kultur 1999, 559 s)

KRISTIAN GERNER
Uppsala

Antisemitismen i Sverige har förvisso berörts i den historiska forskningen. Framförallt har det dock varit indirekt, exempelvis i Steven Kobliks, Paul Levines, Ingvar Svanbergs & Mattias Tydéns samt Ingrid Lomfors granskningar av svensk politik och opinion i samband med judeförföljelserna i Tyskland under nazitiden.¹ Henrik Bachner hävdar när han definierar sin forskningsuppgift, att Sverige utgör något av en vit fläck i historieskrivningen om antisemitismen i Europa efter andra världskriget. Det är således ämnet antisemitismen i Sverige efter Förintelsen som har varit speciellt försummat. Detta har många förklaringar. En är att det judiska inslaget i den svenska kulturen och det svenska samhället i allmänhet väckte begränsat intresse före nittiotalets uppflammande intresse för "etniska" teman i allmänhet och jiddisch och klezmermusiken i synnerhet. När det judiska äntligen uppmärksammas är det således som främlingskap snarare än som integrerad delaktighet. En annan förklaring är att ett öppet antisemitiskt språkbruk inte var rumsrent i offentliga debatter i Sverige efter år 1945 och den antisemitiska innebörden i vissa argument var inte omedelbart uppenbar. Det var fråga om en sublim delegitimering av den judiska kulturen och folket och av staten Israel.

Bachner går i sin avhandling bakom den antisionistiska fasaden och blottlägger en fortlevande och till och med vitaliserad antisemitisk föreställnings-

värld hos framträdande svenska debattörer i frågor rörande Förintelsen och Israel. Hans avhandling fyller en lucka i forskningen om ideologiska föreställningar i det svenska samhället. Undersökningen omfattar huvudsakligen perioden från mordet på Folke Bernadotte år 1948 till Israels invasion av södra Libanon år 1982 men det finns även vissa utblickar till perioderna närmast före och efter dessa årtal. Författaren har valt ut händelser som orsakat debatter, dels politiska tilldragelser som mordet på Bernadotte, dels ideologiska aktioner som förnekelsen av Förintelsen.

Antisemitism är notoriskt svårt att definiera, eftersom det finns vissa vändningar och kodord, som bär ett antisemitiskt budskap, samtidigt som det kan vara svårt att avgöra, huruvida varje brukare av dessa uttryck har en antisemitisk intention. Det som Bachner tar fasta på är när något förklaras och fördöms med hänvisning till att det är judiskt, kopplat till tesen att det är typiskt för alla judar och därför uttryck för en specifik, ofrånkomlig och outrotlig judisk natur, ”illdåd som avspeglar judarnas sanna väsen.” (s. 86) Gavin Langmuir skriver i inledningen till sin bok om hur antisemitism kan definieras dels att det inte finns någon ”semitism” att vara mot, dels att begreppet har mycket vag denotation och bred konnotation. Han argumenterar för att begreppet bör användas för att beteckna ett ”ovanligt slag av fientlighet riktad mot judar.” Denna fientlighet grundas inte på några särskilda handlingar av eller egenskaper hos existerande judar utan på symbolen ”judarna,” en symbol som är så negativt laddad att den ytterst kan brukas för att rättfärdiga att konkreta judar utrotas.²

Bachners utgångspunkt är att antisemitismen – judefientligheten – inte är något extremt eller onormalt i vår civilisation, Sverige inbegripet, utan en ”seg tankestruktur” som är ”djupt rotad i den västerländska-kristna civilisationen.” (s. 15) Bachner har emellertid ett kontextuellt och historiskt perspektiv på antisemitismen i det att han avvisar att den skulle vara något ”mytiskt och evigt.” Den går att förklara rationellt som en bestämd företeelse i en bestämd tid i ett bestämt rum. Enligt Bachner bör därför vad han kallar ”den antijudiska idévärlden ... primärt förstås som en fantasiprodukt formad av en mer än tusenårig demonisering.” (s. 25) Hans slutsats är att det inte är möjligt att göra en kort och koncis definition av vad antisemitism är. Den har skiftande utseende i olika miljöer och i olika sammanhang. Han anger dock som utgångspunkt för sin analys av antisemitismen i Sverige efter andra världskriget en vid definition som gjorts av en av de internationella auktoriteterna inom antisemitismforskningen, sociologen Helen Fein. Den inbegriper både attityder och handlingar, myter och stereotyper, allt syftande till att eliminera judarna.

Bachners undersökningsobjekt är inte antisemitismen som politisk ideologi utan som vad han benämner ”en lös tankestruktur vilken i större eller

mindre utsträckning kan influera hållningar och attityder.” (s. 28) Han utgår från att tankestrukturen är både ”seg” och ”lös.” Denna vaga bestämning av forskningsobjektet medför operationaliseringsproblem. Vad betyder det att en tankestruktur är ”seg”? Att den är långvarig, att den är svår att få bort? Vad menas med att en tankestruktur är ”lös”? Att det förekommer brottstycken av den i olika sammanhang? Att den undandrar sig närmare definition? Bachner tar inte upp de metodologiska problem som de två adjektiven anger. Vad han har som utgångspunkt är att antisemitismen i Sverige har varit konkret, bunden till bestämda politiska och ideologiska sammanhang. Det är i den betydelsen som den inte är mytisk eller evig.

Men Bachner utgår ändå från antisemitismen som en konstant i den kristna civilisationen. Med sina deklamationer anger han nämligen att han inte utgår från frågan om huruvida det har funnits antisemitism i Sverige efter år 1945 utan hur den har tagit sig uttryck och varför den har kommit till uttryck. Med anknytning till det språkbruk som har utvecklats av Fernand Braudel och dennes disciplar när det gäller den materiella historien, ekonomin och dess naturförutsättningar, kan man säga att Bachner när han talar om en seg struktur tillämpar ett sådant synsätt på den ideologiska sfären och anser att antisemitismen tillhör *la longue durée*, den långa tiden, och kommer till ytan som en konjunktur (*conjoncture*) när den utlöses av specifika händelser (*événements*) som mordet på Folke Bernadotte år 1948 och Israels invasion av södra Libanon år 1982. Bachner diskuterar dock inte alls sådana möjligheter till en metodisk analys av förhållandet mellan händelser, konjunktur, djupstruktur och konkreta yttringar.³

På grund av att antisemitism inte har varit acceptabel i den politiska debatten i Sverige efter andra världskriget, är det få om ens någon debattör som deklarerar att hon är antisemit. Bachner visar att tabuiseringen av antisemitismen tvingade dem som argumenterade med antisemitiska argument att förneka sin antisemitism till den grad, att bara de som visste att de inte var antisemiter inte behövde påstå, att de inte var det: ”Tvärtom blir ett avståndstagande från antisemitism en närmast definierande markör i antijudisk argumentation.” (s. 454) Metodologiskt innebär dock denna inställning hos forskaren att det finns risk för förhastade slutsatser. Bachner framhåller att det i enskilda fall kan vara så att en debattör inte är medveten om att hans argument är antisemitiska, eftersom fördomar kan vara omedvetna.

För att komma åt underliggande – latenta – föreställningar och klassificera utsagor som antisemitiska, utnyttjar Bachner den omfattande europeiska och amerikanska forskningen om det antisemitiska språkbruket under efterkrigstiden i västvärlden, sovjetblocket och den muslimska världen. Hans ambition är att infoga den svenska efterkrigstida antisemitismen i ett internationellt

sammanhang. Han visar också att svenska debattörer i många fall upprepar en redan utvecklad internationell antisemitisk diskurs av "kamouflagekaraktär." Bachner påpekar, att hans koncentration på de internationella sammanhangen medför en risk för att en eventuellt specifik, originell svensk antisemitism förblir ouppmärksam. Ett resultat av hans undersökning är att den internationella antisemitismen under den undersökta perioden var så väl företrädd i Sverige, att det så att säga knappast behövs någon svensk specificitet i annan bemärkelse än att den förekom även i Sverige.

Avhandlingens empiriska del består av fem separata analyser av debatter. De rör mordet på Folke Bernadotte år 1948, Förintelsen och antisemitismen under 1950- och 1960-talen, särskilt en antisemitisk våg kring skiftet mellan dessa två årtionden, vidare den Israelkritiska och antisionistiska diskursens framväxt efter junikriget år 1967, förnekaren (historierevisionisten) Faurissons betydelse i Sverige åren 1981–1982, samt reaktioner på Israels krig i södra Libanon år 1982. Perifert berörs även debatten kring den antisemitiska närradiostationen Radio Islam åren kring decennieskiftet 1989–90.

Undersökningsmaterialet är mycket omfattande och täcker olika typer av material, från ledarartiklar och insändare i dagspressen till signerade artiklar i politiska och kristna tidskrifter samt antologier. Däremot analyseras inte nazistiska eller öppet rasistiska publikationer. Bachners syfte är att undersöka förekomsten av de antisemitiska idéerna som sådana, inte deras utbredning och representativitet. Utbredning borde principiellt gå att mäta men torde vara arbetsmässigt omöjligt. Frågan om representativitet kan aldrig lösas eftersom all generalisering beträffande attityder och åsikter är statistisk och anger fördelning och omfång men inte vad som egentligen är "representativ" för en hel befolkning. Denna problematik diskuteras inte vidare av Bachner, som bara anger att han i sin undersökning behandlar antisemitismen som ett kulturellt fenomen. (ss. 23, 46) Inriktningen på Bachners avhandling är under alla omständigheter strukturell, inte individuell, eftersom det är idéer i texter och inte personer i egenskapen aktörer som analyseras.

Bachners mycket omfattande undersökning både av den internationella litteraturen och av kvarlevor av den svenska debatten ger till resultat att ett antisemitiskt språkbruk var ovanligt i både utländsk och svensk debatt om frågor med anknytning till judar eller Israel under de första tjugo åren efter andra världskriget. Därefter blev det vanligt med antijudiska inslag i debatten. Bachner anger fyra förklaringsgrunder, en strukturell, en politisk, en ideologisk och en psykologisk. Beträffande den första säger författaren att när en viss tid förflutit efter Förintelsen var det inte längre tabubelagt att yttra sig antisemitiskt, varför den latent strukturen kunde aktiveras. Angående den sista förklaringsgrunden hävdar Bachner, att skuld- och skamkänslan bland

dem som hörde till "bödelssidan" utan att själva ha varit förövare skapade aggressivitet och frustration: "Det förflutnas vägran att försvinna blev en plåga som gav näring åt ett nytt antijudiskt ressentiment." (s. 448) Bachner citerar den tyske antisemitismforskaren Wolfgang Benz, som har hävdat att denna antisemitism inte behöver något fysiskt existerande hatobjekt utan i mycket är "aversion mot en abstrakt minoritet." (s. 18). Enligt denna tolkning, som ansluter till Langmuirs definition, kan det finnas antisemitism utan judar. Det är inte åsynen av – obefintliga – judar som utlöser antisemitiska attityder utan dessa attityder kommer fram så fort den sociala konventionen tillåter det. Det säger sig själv att denna typ av förklaring egentligen inte går att pröva. Det största problemet med både den strukturella och den psykologiska förklaringsgrunden ligger i begreppen 'latent', 'lös' och 'seg,' med vilka Bachner definierar forskningsobjektet den antisemitiska tankestrukturen.

För den politiska förklaringsgrunden till nya yttringar av antisemitism utom och inom Sverige hänvisar Bachner till konkreta tilldragelser, nämligen Israels utrikespolitik i allmänhet och de två krigen 1967 och 1982 i synnerhet. Antijudiska attityder och idéer kunde nu framföras i antisionistisk kapprock. I nära anslutning till denna kontext finns den ideologiska förklaringsgrunden. I slutet av 1960-talet blev den nymarxistiska vänstern en viktig opinionsbildare. Både dess marxism i sig och dess engagemang för den så kallade tredje världen, där de Israel- och judefientliga krafterna hade den politiska makten eller representerade den antikoloniala oppositionen, gjorde denna vänster antisionistisk. Bachner visar att många debattörer använde antisemitiskt språk i sin kritik av Israel och av sionismen.

Bachner konstaterar, att den antisemitiska strömningen i svensk debatt efter 1967 visar på direkt samband med och måste förstås som en effekt av "den sovjetiska antisionistiska propagandan och framväxten av en radikal antisionistisk opinion i väst." (s. 450) Vad Bachner säger, men inte explicit, är att en strukturell svensk antisemitism blev en konjunktur, utlöst av händelser utanför Sverige. Därmed impliceras, att det inte behövdes några judar i Sverige eller någon personlig erfarenhet av judar hos debattörerna för att antisemitismen skulle utlösas. Den var en del av deras kulturella arvegods. Belägget ligger i, att debattörerna inte nöjde sig med ett politiskt och ideologiskt ställningstagande för kommunister och muslimer utan anknöt till stereotypa antisemitiska föreställningar och hetsade mot det judiska i sig.

Mordet på Folke Bernadotte utlöste hos vissa debattörer i Sverige bilden av juden som Kristusmördare. Libanonkriget gav inte bara upphov till utsagor om att judarna var nazister utan även till påståenden om att Israels politik var uttryck för judisk "gammaltestamentlig" grymhet och "det utvalda folkets"

ondska, mordlust och härskaranspråk. Men medan teserna om judisk blodtörst och judiska konspirationer i ett tidigare skede av svenskt antisemitiskt språkbruk, nämligen före andra världskriget, hade riktats mot judar i Sverige och presumtiva judiska invandrare, har de efter kriget riktats mot "sionisterna" och den judiska staten. Bachner kommer fram till, att förekomsten av staten Israel och sionismen och av Palestina-frågan möjliggjorde för Israel- eller Palestinadebatten att bli "ett huvudforum för antisemitism också därför att det utgjorde den enda offentliga arena där negativa attityder till judar kunde artikuleras på ett legitimt sätt," i form av kritik av sionismen och Israel. (s. 452) Förvandlingen av judarna från offer till nazistiska bödlar motsvarade enligt Bachner ett psykologiskt behov att projicera känslor av skuld och delaktighet och var en "befrielsedemonologi." Under låg den gamla kristna föreställningen om juden som Djävulen inkarnerad och de moderna föreställningarna om juden som kapitalist. Stereotypen juden som kommunist figureerar inte i just detta sammanhang.

Bernadottemordet inträffade i Jerusalem, platsen för Kristi lidande och död. Som Bachner anger, var det ofrånkomligt att kristna svenska debattörer gav fritt utlopp för associationer mellan de två händelserna. Man bör dock ställa frågan, om sådana uttryck för antisemitism behöver vara uttryck för judefientlighet i konkret och operativ mening. Man kan nämligen hävda att tankekedjan är martyrologisk. Bernadotte ses som Kristi efterföljare rätt och slätt och förövarna som Guds redskap, oavsett sin judiskhet.

De antijudiska kommentarerna till mordet på Bernadotte kan ses som ett isolerat utbrott, knutet till just denna händelse. Bachner utnyttjar emellertid sin analys av senare perioder för slutsatsen, att redan år 1948 ett tema aktiverades, som skulle komma att spela en framträdande roll tjugo år senare. Temat är, att ett själsligt släktskap mellan judar och nazister antyds. Tidningen *Broderskap* publicerade en artikel med påståendet, att Hitlers herrefolksidéer kanske hade "smittat av sig på hans offer." (s. 71) Det är svårt att visa på ett empiriskt orsakssamband mellan utsagor som dessa år 1948 och dem av samma slag, som florerade efter år 1967. Det kan ha varit samma gamla djupstruktur som aktiverades en andra gång. Man får nöja sig med att säga att den åtminstone vitaliserades av aktiveringen år 1948.

Eftersom det finns en judisk nationell rörelse, sionismen, är det nödvändigt för Bachner att skilja antisionismen från antisemitismen. Antisionismen riktar sig nämligen mot något som finns, mot medvetna bärare av en ideologi och inte mot judar som människor. Avhandlingen präglas genomgående av ett mycket noggrant isärhållande av de två begreppen. Denna analytiska noggrannhet möjliggör för Bachner att fastställa när en antisionistisk utsaga bygger på antisemitism. På motsvarande sätt är Bachner noga med att inte klassificera politiska angrepp på individer som är judar eller på staten Israels politik

som uttryck för antisemitism. Det är argumenten bakom angreppen som analyseras.

På samma sätt som författaren vinnlägger sig om att hålla isär antisemitism och antisionism, skiljer han mellan kritik av staten Israels politik och antisemitism och mellan USA-fientlighet och antisemitism. Metoden för att sälla antijudiska utsagor från Israel- och USA-kritiska är att se på den idéhistoriska kontexten för dessa utsagor. Ett stort mått av förförståelse, grundad på tidigare forskning och på genom olika sätt förvärvade insikter om den svenska vardagsdiskursen, är en nödvändig förutsättning för detta slags analys. Bachner är medveten om att den sista aspekten, som är relevant beträffande all samtidshistorisk forskning, gör att resultatet inte kan bli annat än "en provisorisk och partiell sanning om hur något hände och varför." (s. 45) Han går dock inte närmare in på de metodologiska implikationerna med att analysen bygger på att forskaren har en mycket djup förtrogenhet med språket och kulturen. Den väcker problemet om huruvida en extremt "misstänksam" idéhistorisk analys bara kan göras när det gäller modersmålet hos en forskare som dessutom har växt upp i den stat där modersmålet dominerar. Bachner diskuterar inte närmare vare sig tolkningsteori eller -metod i generella termer utan enbart i anslutning till sin empiriska analys.

I kapitlet "I skuggan av förintelsen" anger Bachner som huvudorsak till legitimeringen av antisemitismen efter tjugo års tabuisering den antisionistiska propaganda som började utgå från Sovjetunionen år 1967, sedan dess klientstater i Mellanöstern förlorat sexdagarskriget mot Israel: "Antisemitismen rekonstruerades alltså under denna tid som antisionism och staten Israel kom nu att förkroppsliga judarnas och judendomens ondska och destruktivitet." (s. 100)

Eftersom Bachners analys av det material som är representativt för den breda, allmänna svenska debatten visar att främst den yttersta vänstern och vissa kristna grupper har varit hårdare för antisemitisk argumentation, inställer sig således med nödvändighet frågan huruvida den svenska antisemitismen under efterkrigstiden har varit ett perifert fenomen. Författaren konstaterar att hans undersökning inte ger underlag för några bestämda slutsatser om detta. Han synes mena, att den latent tankestruktur som aktiverats hos extremvänstern och vissa kristna mycket väl kan ha delats av en majoritet av det svenska folket, vilken dock inte haft anledning att aktivera den. Som ett belägg för att vänsterns och de kristnas antisemitiska attityder kan ha motsvarat en bred, om än icke öppet artikulerad opinion anför Bachner, att till skillnad från extremhögern, åtnjöt vänstern och de kristna legitimitet. De kunde i viktiga avseenden påverka det politiska klimatet i Sverige efter 1967. Argumentet går ut på, att eftersom vänsterns antisemitism inte bemöttes,

accepterades den. Det främsta belägget som Bachner anför är oppositionsledaren, det socialdemokratiska partiets ordförande Olof Palme. Denne jämställde Israels krigföring i Libanon år 1982 med Nazitysklands massmord på judarna genom att påstå, att Israel förföljde palestinska barn ”precis på samma sätt” som nazisterna hade förföljt judiska barn. (s. 439). Det var samma Palme som före debatten om Libanon-kriget, nämligen år 1975 beklagade den FN-resolution som jämställde sionism och rasism.

Författaren hävdar att hans longitudinella undersökning ger underlag för en bestämd slutsats om förekomsten och effekten av ett så svårgripbart komplex som latent, strukturell antisemitism:

Reducerar vi frågan till att gälla antisemitismen, består den yttersta vänsterns betydelse i att den – genom antisemitismen – för första gången sedan andra världskrigets slut på ett mer systematiskt sätt återintroducerade antijudiska perspektiv och idéer i den bredare politiska debatten, gav dem ett visst mått av respektabilitet och vidgade ramarna för vad som kunde sägas i det offentliga rummet. Verkningarna av denna process illustreras kanske bäst av den debatt som utlöstes av Libanonkriget, då bilder och argument tidigare förbehållna anti-sionistiska ytterlighetsgrupper plötsligt ekades av skribenter och andra opinionsbildare tillhörande den demokratiska mittfåran, i synnerhet socialdemokratin. (ss. 455–6)

Bachner antyder, beträffande Radio Islams verksamhet, som visserligen inte faller inom tidsramen för hans detaljerade undersökning, att den extrema vänsterns och vissa kristnas hegemoni i debatten om judarna och Israel avslöjades när ”Europas kanske grövsta antisemitiska radiostation efter 1945 i Sverige under flera år möttes av en närmast total tystnad inom den opinionsbildande eliten ...” och när ”en rad svenska akademiker och intellektuella öppet försvarade denna radiostation och bagatelliserade dess budskap.” (s 456) Avhandlingen utmynnar i den oklara frågan huruvida denna reaktion blott var en ny fas i en utveckling som pågått flera decennier eller början på något nytt. En tolkning är att författaren, trots att han i avhandlingens inledning tar avstånd från tesen att antisemitismen skulle vara evig och därmed undandra sig rationalistisk analys, menar att den är en fast del av den svenska tankestrukturen men kan både ligga latent och växla framträdelseform.

Bachner visar att debatterna kring Faurisson och Radio Islam karaktäriserades av en öppen antisemitism som gick utöver den antisionistiska självetiketteringen. Dessa två debatter ägnas visserligen bara cirka trettio sidor i avhandlingen, men de framstår som kvalitativt synnerligen betydelsefulla. De innebär nämligen, som Bachner själv understryker, att den antisionistiska konjunkturen mellan 1967 och 1982 utmynnade i en antisemitism som i mycket

innebar ett återuppväckande av gammalt antisemitiskt tankegods med både det judiska folket och judarna som individer i centrum för hatet.

Bachner kan efter sin omfattande genomgång av det publicistiska materialet om Bernadottemordet, om juni- och Libanon-krigen och om Faurisson etablera resultatet att debatterna som sådana "till övervägande del varit fria från antijudiska inslag." (s. 448) Ett tekniskt sett negativt men värdemässigt sett positivt resultat av avhandlingen är således att antisemitism ingalunda kan sägas ha präglat den svenska debatten om judar och Israel mellan 1948 och 1982. Därmed framstår den individualpsykologiska förklaringsgrund som Bachner inte har tagit upp som en intressant kommande forskningsuppgift. Hur och varför kom vissa individer att ge uttryck åt antisemitiska attityder? Handlade det om vars och ens specifika mentala status och daningsmiljö eller om att vissa kategorier människor blev särskilt mottagliga för impulser som kunde aktivera den latenta antisemitiska strukturen i alla kristna samhällen? Är marxister och nationalister på grund av sin förkärlek för konspirationsteorier särskilt predestinerade att aktualisera en djupstrukturell antisemitisk diskurs när något i samhället skall förklaras?

Ett övergripande resultat av avhandlingen är att antisemitismen i Sverige under efterkrigstiden inte var något isolerat, specifikt svenskt problem utan en del av en allmän europeisk gemenskap. Avhandlingen dokumenterar detta mycket väl, så till den grad att någon specifik svensk art av antisemitism inte kan skönjas. Det som förenar den efterkrigstida antisemitismen i olika miljöer är framförallt antisionismen. Avhandlingens ojämförligt längsta kapitel, på nästan 200 sidor, heter "Antisionism och antisemitismens återkomst." I det visas att den nutida antisionismen har inneburit en vidareutveckling av antisemitismen i och med att den gör judarna ansvariga för nazisternas brott, samtidigt som den bagatelliserar Förintelsen och särskilt det faktum att den nazistiska Förintelsen gällde just judarna. Antisionismen innebar en vidareutveckling av antisemitismen även såtillvida, att den marxistiska judefientligheten gjordes till en central beståndsdel i och med att man förnekade att judarna är ett folk. Detta hade i sin tur samband med att antisionismen förnekade att Israel hade existensberättigande och propagerade för att denna stat skulle utplånas.

Bachner diskuterar inte närmare innebörden i sina resultat. Avhandlingen ger emellertid ny kunskap just när det gäller att förklara huvudtemat, antisemitismens återkomst i den allmänna debatten på bred front efter år 1967. Den sega antisemitiska djupstrukturen i den marxistiska traditionen, vilken hade väckts till liv genom en nyutgåva av Marx starkt antisemitiska uppsats "Till judefrågan,"⁴ aktiverades av händelsen junikriget och utlöste en antisemitisk konjunktur, som förstärktes av Libanonkriget. Två separata idé-

världar, som spelat en viss men dock tämligen underordnad roll i den europeiska antisemitismen före andra världskriget, det vill säga marxismen och proarabismen, fogades ihop och förenades med traditionella antisemitiska föreställningar och gav upphov till vår egen tids nya variant, antisionismen.

ETT EFTERSPEL

Bachners resultat att antisionismen hos prominenta svenska debattörer har varit en variant på antisemitismen, och att den antisemitiska traditionen går tillbaka på Karl Marx' skrifter, kom att bemötas dels med bortförklaringar, dels med invektiv av greuelpropagandaslag. Dessa reaktioner har haft funktionen att ytterligare stärka Bachners resultat. Avhandlingen visar sig vara ett bidrag även till den marxologiska forskningen.

En debattör upprepade en antisionistisk tes av antisemitiskt slag genom att påstå att sionismen till skillnad från andra nationalistiska rörelser bara skulle vara en reaktion, nämligen på antisemitismen, och att sionismen var illegitim emedan den anammade antisemitismens "problemformulering."⁵ Men alla nationella rörelser har både en avgränsning mot yttre fiender och är en reaktion mot "fiendens" definition: polskt mot ryskt, tjeckiskt mot tyskt, iriskt mot engelskt, armeniskt mot turkiskt, azeriskt mot armeniskt. Exempelen kan mångfaldigas. På samma sätt som de uppräknade nationalismerna har även sionismen ett positivt innehåll med innebörden att definiera judar inte som en kategori utan som en grupp, det vill säga en självmedveten gemenskap. En viktig poäng i Bachners avhandling är att han visar att de antisionistiska debattörerna "underkände" sionismen men inte någon annan nationalism, allra minst den palestinska.

Ett belägg för att lärofadern Karl Marx alltfört har apologetiska lärjungar gavs av en historiker från Södertörns högskola, som i Dagens Nyheter bereddes stort utrymme för ett av hånfulla tillmälen späckt personangrepp inte bara på Bachner utan även på betygsnämnden för avhandlingen.⁶ Den som läst Marx i original kunde notera att mästaren fått en lärjunge så trogen att han till och med imiterade Marx' (och Lenins) debattmetod att idiotförklara meningsmotståndare och använda invektiv som argument.

Södertörnsmarxisten gjorde anspråk på tolkningsföreträdare och försökte med semantiska krumsprång göra gällande, att när Marx uttalade sig föraktfullt generaliserande om judendomen och judar, så skall detta inte tas bokstavligt: det var bara kapitalismen Marx var ute för att kritisera. I sin bok *Kommunisten zur Judenfrage* skriver historikern Edmund Silberner även om Marx' antisemitism. Han visar att det inom marxexegetiken finns en lång

tradition av förnekande av detta faktum. Efter att ha granskat inte bara "Till judefrågan" utan även alla andra tryckta utförliga, föraktfulla och fördömande utsagor om judarna och det judiska hos Marx, levererar Silberner följande omdöme: "Om man utgår från att antisemitism betyder en fiendlig inställning till judarna och inte gör ett godtyckligt urval av Marx' uttalanden om judarna utan ser dem som ett helt, inte bara kan man, utan *måste* man beteckna Marx just som uttalad antisemit."⁷

Silberner inte bara analyserar Marx antisemitiska påståenden utan framhåller också att Marx aldrig uttryckte sympati för förföljda judar. Under pogromvågen i Ryssland 1881, som var väl känd i Europa, teg Marx. Däremot publicerade de tyska socialdemokraternas organ *Der Sozialdemokrat* de judefiendliga passagerna ur "Till judefrågan." Om judarna i ryska Polen sade Marx att de "förökade sig som löss." Att beteckna judarna på detta sätt har ingenting att göra med analys av kapitalismen men det har mycket att göra med antisemitiska schabloner. Dessutom handlar frågan om Marx' antisemitism även om mottagandet av skriften "Till judefrågan," om dess verkningshistoria. Enligt Silberner gavs den ut minst fyrtiosju gånger – på nitton språk – mellan 1918 och 1963. Henrik Bachner konstaterar att den användes i argumentationen mot staten Israels existensberättigande av antisionistiska ideologer i Sverige. Marx' skrift må ha varit typisk för sin samtid och inte särskilt uppmärksammas då den först gavs ut,⁸ men den kom drygt hundra år senare att få funktionen att legitimera antisemitiska argument hos svenska antisionister.

NOTER

1. Steven Koblik, "Om vi teg, skulle stenarna ropa": *Sverige och judeproblemet 1933–1945*. Stockholm: Norstedts 1987; Paul Levine, *From Indifference to Activism. Swedish Diplomacy and the Holocaust, 1938–1944*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis 1996; Ingvar Svanberg & Mattias Tydén, *Sverige och Förintelsen. Debatt och dokument om Europas judar 1933–1945*. Stockholm: Arena 1997; Ingrid Lomfors, *Förlorad barndom – återvunnet liv: de judiska flyktingbarnen från Nazityskland*. Göteborg: Historiska institutionen 1996.
2. Gavin I. Langmuir, *Towards a Definition of Antisemitism*. Berkeley: University of California Press (1990)1996, ss. 351–2.
3. Se Kristian Gerner, *Centraleuropas historia*. Stockholm: Natur och Kultur 1997, ss. 252–7.
4. *Människans frigörelse / Karl Marx / i urval och övers. av Sven-Eric Liedman*. Stockholm: Aldus/Bonnier 1965.
5. *Dagens Nyheter*, 7/1 2000.
6. *Dagens Nyheter*, 4/1 2000.
7. Edmund Silberner, *Kommunisten zur Judenfrage*. Opladen: Westdeutscher Verlag 1983, s. 41.
8. Jfr *Dagens Nyheter*, 14/1 2000.

SUMMARY

Henrik Bachner's dissertation is an analysis of antisemitic argumentation in Swedish books, journals, newspapers and public statements after the Second World War. The author focuses on five specific debates, i.e., on the murder of the Red Cross representative, the Swede Count Bernadotte in Jerusalem in 1948, on the antisemitic outbursts in Europe in the late 1950s – early 1960s, on the Six Days' war in 1967, on the reception of the theses by the Holocaust denier ('revisionist') Faurisson in Sweden in 1981–1982, and on the war in southern Lebanon in 1982.

The dissertation is solidly based on the international research on antisemitism, including the wide spectrum of definitions of the phenomenon. The source material is very rich, and it is sometimes quoted at great length. The author uncovers both classical – Christian – and new – antizionist – themes beneath arguments used in the Swedish debate on Israel. His results indicate that antisemitism in Sweden was part of a general European phenomenon. Antizionism turns out to be the uniting bond between the few but rather prominent Swedish leftist intellectuals and politicians and the international community of antisemites. The Christian left is represented, but the majority are Marxists and dedicated pro-Arabists. The weak response, i.e., the lack of critical reactions among a majority of Swedish intellectuals against the apparent expressions of antisemitism, is interpreted by Bachner as an indication that a form of latent antisemitism had survived in the Swedish public in spite of knowledge of the Holocaust.

After its publication, the dissertation caused vehement reactions both from Marxist believers and from antizionists. The arguments used demonstrated the validity of Bachner's results.